

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР В УКРАЇНІ

У процесі реформування вітчизняного бухгалтерського обліку та переходу України до ринкової економіки з'явилися як нові об'єкти обліку, так і нові види суб'єктів господарювання, які раніше не були поширеними. З подальшим розвитком країни розвивалися і інтегровані структури, але досі існує ряд не вирішених питань щодо нормативного регулювання і бухгалтерського обліку в таких суб'єктах господарювання.

Корпоративне законодавство України знаходиться сьогодні на одному із найскладніших етапів свого розвитку, який без перебільшення можна визначити як кризовий. Основними вадами сучасного українського корпоративного законодавства є:

- безсистемність розвитку, відсутність єдиної концепції формування корпоративного законодавства та загальної методології;
- штучний характер більшості правових приписів – невідповідність юридичної форми економічній сутності відносин, повне ігнорування фактичних потреб учасників корпоративних відносин та форм корпоративної поведінки, що склалися на практиці;
- застарілість багатьох вимог та приписів (моделі, що застосовуються у правовому регулюванні, запозичені ще з законодавства ХІХ сторіччя), неврахування сучасного досвіду правового регулювання, тенденцій глобального реформування корпоративного права, які тою чи іншою мірою знаходять прояв у більшості провідних держав світу;
- невмотивоване запозичення закордонного досвіду без чіткого розуміння мети регулювання та аналізу альтернативних моделей (“калькування іноземних законів”);
- низький рівень юридичної техніки (відсутність єдиної термінології, суперечливість норм, наявність норм, дублюючих одна одну, юридична невизначеність норм, їхня декларативність);
- значні прогалини у регулюванні (в українському корпоративному праві взагалі немає багатьох класичних правових інститутів, без яких будь-яка модель регулювання корпоративних відносин є дефектною);
- відсутність диференційованого підходу до визначення правового статусу товариств залежно від їх характеристик, надзвичайна імперативність законодавства (учасники товариства у більшості випадків не наділені правом модифікувати запроваджену законодавчо модель регулювання).

Подальшого дослідження і наукових розробок потребують не тільки проблеми корпоративного законодавства, а й бухгалтерського обліку. Зв'язок корпоративного законодавства з бухгалтерським обліком повинен забезпечувати належне нормативно-правове забезпечення облікових процесів, які відбуваються в інтегрованих структурах. Саме це дало можливість виправити недоліки шляхом розробки та реалізації законів, методик та різних положень.

Водночас, незважаючи на багаторічний досвід створення і розвитку інтегрованих структур в Україні, очевидно стає відсутність єдиного підходу до цієї проблеми, перш за все, з боку держави. На діяльність інтегрованих структур безпосередньо впливають більше десятка різних відомств, які слабо координують свою діяльність.

Аналіз законодавства про інтегровані структури показує, що у ньому є багато суттєвих недоліків. Загальна проблема полягає у тому, що воно є розрізненим. Єдиного узагальненого закону про інтегровані структури немає.

До основних недоліків чинного законодавства з бухгалтерського обліку в інтегрованих структурах належить:

- відсутність юридично закріпленого визначення інтегрованої структури, що впливає на розуміння економічної сутності поняття, адже синонімом інтегрованих структур в Україні є законодавчо закріплене ГКУ поняття “господарське об'єднання”, але інтегровані структури не обмежуються лише організаційно-правовою формою;
- відсутність визначення форм, в яких може створюватись головне підприємство інтегрованої структури, що перш за все впливає на організацію обліку як головного підприємства, так і підпорядкованих йому підприємств;

- чинне законодавство не передбачає методик обліку особливих господарських операцій інтегрованих структур, таких як внутрішньо групові розрахунки, облік процесів виробництва при умові, що різні підприємства займається виробництвом різних деталей, вузлів, напівфабрикатів та взаємодія між такими підприємствами, облік готової продукції головним підприємством;

- підготовка консолідованої фінансової звітності за Міжнародними стандартами фінансової звітності. Ця проблема є вкрай актуальною, адже більшість інтегрованих структур складають звітність за МСФЗ з ряду причин;

- через відсутність на законодавчому рівні визначення інтегрованих структур вона фактично не є юридичною особою. Отже, потребує уточнення й процедура ліквідації та її облікове відображення. У разі ліквідації інтегрованих структур постає питання про долю головного підприємства, яке, з одного боку, є самостійною юридичною особою, а з іншого – має особливий статус.

Крім того, необхідно врегулювати як облікове відображення створення та функціонування інтегрованих структур, так і процесу їх ліквідації, оскільки це незвичайні підприємства. У розробці рекомендацій до ведення бухгалтерського обліку потрібно звертати увагу на форму організації бухгалтерського обліку, вибір інтегрованою структурою облікової політики, особливості у відображенні деяких операцій та формуванні консолідованої фінансової звітності.

Комплексну роботу з удосконалення корпоративного законодавства необхідно проводити Міністерству економічного розвитку і торгівлі України, якому пропонується, поряд з Радою комітету корпоративного права розробити Концепцію розвитку законодавства з бухгалтерського обліку в інтегрованих структурах (Концепція). Метою пропонованої Концепції є створення сучасної комплексної та ефективної системи законодавства з бухгалтерського обліку в інтегрованих структурах для регулювання особливостей бухгалтерського обліку інтегрованих структур, досягнення високих і стійких темпів економічного зростання, стимулювання підприємницької активності інтегрованих структур, забезпечення їх конкурентоспроможності та України загалом.

У межах пропонованої Концепції одним із елементів вважається прийняття закону про бухгалтерський облік в інтегрованих структурах з відповідним визначенням інтегрованих структур, всіх її організаційно-правових форм та методикою ведення обліку для кожної з них. У законі про інтегровані структури необхідно передбачити обов'язкове узгодження отримання згоди на реєстрацію інтегрованих структур у керівників органів місцевого самоврядування, на територіях яких розташовані підприємства – учасники інтегрованих структур.

У чинному законодавстві про інтегровані структури є й інші недоопрацювання. Так, законодавчо не вирішена проблема консолідації власності у головного підприємства, немає стимулів для об'єднання ресурсів учасників системи, не визначений механізм передачі у заставу (довірче управління) підприємствам учасникам інтегрованих структур пакету акцій, закріплених за державою. Погано прописані взаємовідносини між інтегрованими структурами і державними органами у разі виходу будь-якого учасника зі складу системи, не визначений механізм входження до неї, незрозуміло, які зобов'язання учасників інтегрованих структур діють після ліквідації системи та який механізм забезпечення цих зобов'язань. Ці та інші характерні чинному законодавству недоліки багато у чому пояснюються тим, що українські інтегровані структури створюються при повній відсутності фундаментальних засад, на яких вони будуються закордоном – інституту приватної власності, гарантованого й такого, що охороняється у всіх його видах державою.

Отже, стисло розглянувши проблеми нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку в інтегрованих структурах, потрібно зазначити, що необхідно розробити і застосовувати на практиці методичні рекомендації, вказівки, положення, стандарти і закони, які регулюють дане питання. Це значно полегшить роботу бухгалтерів інтегрованих структур і зменшить кількість випадків фальсифікацій та шахрайства в бухгалтерському обліку.